

FREDNINGSFORSLAG

— LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE – SANKT KNUD LAVARD KIRKE

[Skriv tekst]

Indhold

Lyngby-Taarbæk Kommune – Sankt Knud Lavard Kirke	1
Introduktion til sagen.....	3
Stamoplysninger	4
Fredningsomfang	4
Bygningsbeskrivelse	5
Området.....	5
Anlægget.....	5
Kirkebygningen.....	5
Konstruktion.....	6
Overflader	6
Inventar	7
Kunstnerisk udsmykning.....	7
Kampanilen.....	8
Vedligeholdelsestilstand	8
Bygningshistorie.....	8
Kronologisk tidslinje	8
Ændringer	9
Lignende anlæg.....	9
Arkitekt.....	13
Arkitektonisk inspiration	14
Ingeniør	14
Kulturhistorie	14
Kulturhistorisk baggrund for Sankt Knud Lavard Kirke i Kgs. Lyngby	14
Kilder	16
Trykte kilder.....	16
Online kilder.....	17
Planbestemmelser & kommuneatlas	17
Miljømæssig værdi.....	18
Kulturhistorisk værdi.....	18
Arkitektonisk værdi.....	19
Bærende fredningsværdier	19
Anbefalinger.....	20

Tegninger	21
Billeddokumentation	29
Bilag 1	55
Sankt Knud Lavard Kirke som katolsk kirke i Danmark.....	55

— INTRODUKTION TIL SAGEN

Sankt Knud Lavard Kirke i Lyngby-Taarbæk Kommune er en romersk-katolsk kirke opført i 1957.

Den er enestående i dansk sammenhæng som den første romersk-katolske kirke opført efter udskillelsen af Danmark som et selvstændigt katolsk bispedømme og viser med sit modernistiske formsprog, hvordan den romersk-katolske kirke var meget hurtigere end den danske folkekirke til at trække internationale arkitektoniske strømninger ind og gøre dem relevante i en dansk kontekst. Således er Sankt Knud Lavard Kirke den første betonkirke i Danmark.

Sankt Knud Lavard Kirke er en del af et samlet katolsk center bestående af præstebolig, gymnastiksal og skole med tilhørende boliger for de Skt. Joseph-søstre, der er tilknyttet skolen. Denne del af det katolske center er ikke en del af fredningen. Det katolske kompleks som helhed skal betragtes som et kulturmiljø. Flere steder i landet er der samlede katolske kulturmiljøer, hvor flere bygningstyper med katolsk oprindelse er opført. Det kan være kirke, præstebolig, skole, hospital, børnehave i forskellige kombinationer.

I forbindelse med Det Særlige Bygningssyns Strategi for prioritering af bygningsfredningen 2022 indskrives Sankt Knud Lavard Kirke sig i de følgende fredningsmæssige temaer:

”1: Fællesskab og medborgerskab” fordi kirken er fælleshus for borgere, der bekender sig til romersk-katolsk religion i Danmark, på tværs af etnicitet og andre tilhørsforhold.

”2: Form og funktion” med kirkens moderne form og stramme arkitektur, der peger på strømninger i kirkens internationale ophav.

”3: By og land” fordi kirkens placering i den københavnske omegn fortæller historien om den kolossale byudvikling og befolkningstilvækst, der ligger til grund for, at den romersk-katolske kirke oprettede Lyngby Sogn i 1936. Et sogn, der først byggede en kirke tæt på stationen og senere i 1957 væk fra stationen ude i den nye forstad.

STAMOPLYSNINGER

Forslagsstiller:	By og Land Danmark
Udarbejdet dato:	Marts-november 2023
Kommune:	Lyngby-Taarbæk Kommune
Adresse:	Lyngbygårdsvej 1A, 2800 Kgs. Lyngby
Matrikel nr.:	Kgs. Lyngby By, Kgs Lyngby 11as
BBR-nr.:	Kommunalt ejendomsnr. 0173-97395
Ejer:	Ansgarstiftelsen. Den Katolske Kirke i Danmark
Betegnelse:	Sankt Knud Lavard Kirke
Komplekstype:	Romersk-katolsk kirke
Opførelsesår:	1957

FREDNINGSOMFANG

Fredningens omfang er en kirkebygning med kampanile og forplads beliggende på hjørnet af Toftebæksvej og Lyngbygårdsvej sammen med den interne forbindelsesvej.

OMRÅDET

Kirken er en del af et katolsk center beliggende i den østlige del af Kgs. Lyngby mellem et større område med boligbebyggelse fra 1950'erne mod øst og den centrale del af byen med erhvervsbyggeri, handel, boliger og offentlige bygninger mod vest. Kgs. Lyngby er en forstadskommune til København med stærk lokal identitet knyttet til historien om den kolossale byudvikling og befolkningstilvækst, der kan aflæses i velfærdsstatens anlæg som for eksempel boldklub, storcenter og S-togstation.

Boligområdet består af Solparken og Fortunbyen. Lindegårdsskolen fra 1938, der er en af kommunens ældste skoler, ligger mellem de to boligbebyggelser. Det er tidstypisk etagehusbebyggelse i to og tre etager placeret frit i et åbent grønt parklignende område. Boligblokkene i de to bebyggelser er opmurede i røde og gule teglsten med røde og gulflammede tegltage.

ANLÆGGET

Det katolske center er opført i etaper efter en helhedsplan fra 1946. Langs centerarealets skel mod øst er en intern adgangs- og forbindelsesvej. Skolen med gymnastiksal og præsteboligen ligger mod nord, og kirken mod syd. I helhedsplanen er skitseret en børnehave længst mod nord, men den er ikke blevet realiseret. Skolens legeplads og præstegårdshaven er placeret vest for bygningerne ud mod Toftebæksvej.

Kirken ligger som en selvstændig bygning på grundens sydvestlige hjørne. Selve kirken afviger stilmæssigt og materialemæssigt fra den øvrige del af det katolske center og fremhæves derved. Der er en lille forbindelsesgang mellem kirken og præstegården via et sakristi.

Kirkebygningen er tilbagetrukket fra de offentlige veje og ligger inde på centerarealet med bagsiden helt op til adgangs- og forbindelsesvejen mellem skole, kirke og præstebolig.

Mod vest foran kirken er en terrasseret ankomstplads med tilkørselsrampe, trapper, parkeringsplads, siddepladser og bede. Pladsen er udført i beton støbt på stedet opdelt modulært i flager, der partielt fremstår som stablede flager.

Kirkens klokketårn, kampanilen, er opstillet frit på det grønne areal mellem kirken og Lyngbygårdsvej. På det grønne areal er der flere træer – oprindelig stod der træer på matriklen, som blev indarbejdet i anlægget. Kirken og kampanilen er, som forpladsen i beton, støbt på stedet.

KIRKEBYGNINGEN

Kirkebygningen har en rektangulær plan med længderetningen vest/øst. Hovedindgangen er i vest fra forpladsen, og kirkens kor og alterområde er placeret modsat i øst.

Kirkebygningen er en kubisk kasse i beton løftet en lille etagehøjde op af en række pladsstøbte betonsøjler i den nordlige og sydlige langside. Betonkassens syd- og nordfacade er opdelt med modulære felter, der er udmuret i plan med pudsede letbetonblokke.

Kirken er en traditionel processionskirke med forhal (narthex) inden for indgangen efterfulgt af et kirkeskib med faste bænkerækker og en midtergang op til et alterområde, der er hævet et par trin over kirkeskibets gulvplan. Over narthex er et pulpitur til orgel og kirkesangere.

Til venstre for hovedalteret var oprindeligt et dåbskapel (baptisteri), hvor døbefonten var opstillet under en cirkulær ovenlysskakt. I dag er dåbskapellet omdannet til sakramentskapel. På sydsiden af hovedalterområdet er placeret et Maria-alter.

I stueplan forkrøpper lette facadepanelvægge med lodret træbeklædning sig omkring facadesøjlerne, hvorved der udvendigt som indvendigt fremkommer nicher. Panelvæggene afsluttes op mod betonkassen med faste vinduesglas. I den nordlige panelvæg er indbygget to rum til skriftestole.

Kirkens tagkonstruktion bæres af høje, slanke stålsøjler, der er opstillet modulært inde i kirkerummet. De var oprindeligt hvide, men fremstår blåmalede i dag – den blå farve symboliserer Jomfru Maria. Taget er således en vandret tagskive skåret fri af betonkassen ved gennemgående glasbånd. Undersiden af tagskiven, kirkens loftsflade, er en vandret beklædning af fyrretræsbrædder.

Alterområdet er en betonkasse, der er hængt på kirkerummet udvendig. Alterområdet har udvendig en lidt lavere højde. Inde i kirken er lofterne gennemgående i samme højde. Alterområdets sydfacade er udført som stablede betonkassetter, hvori der er monteret såkaldt katedralglas i forskellige farver, som kaster et varieret lys på alter og altervæg.

Altervæggen mod øst er indvendig opmuret i letbetonblokke, der er hvidmalede som de øvrige vægge i kirkerummet.

Mod altervæggen hæver gulvet sig trinvist op mod en forhøjning, hvor alteret oprindeligt stod. Der er i alt seks trin. Det først trin er i rummets fulde bredde, de to næste i en mindre firkant, og de tre øverste samler sig som en lille scene.

KONSTRUKTION

Et tværsnit i kirkebygningen (se tegning 6) illustrerer det arkitektoniske og konstruktive hovedgreb, hvor de enkelte bygningsdele fremstår adskilt fra hinanden:

- Stueetagen består af træelementer, der folder sig om de fritstående søjler.
- En betonkasse, der er stillet på søjler og skåret fri med glasbånd ned mod panelvæggene og op mod tagskiven.
- Og tagfladen, der er båret af sine egne søjlerækker, som står inde i kirkerummet og opdeler dette i kirkeskibet og to sidegange mod nord og syd.

OVERFLADER

Udvendige overflader:

- Betonvæggene er støbt på stedet mod ru bræddeforskalling med indbyggede felter af gråpudsede letbetonblokke.
- Korets sydfacade med betongitterkonstruktion og katedralglas i forskellige farver.
- Panelvæggene er i malet lodret fyrretræsbræddebeklædning monteret med løs fer.
- Hovedindgangspartiet er i malede profilrammer af vinkelstål med plane døre i malet træ.

Indvendige overflader:

- Gulvet er lagt med kvadratiske sorte klinker i to forbandter, skærende forbandt i kirkeskibet og forskudt forbandt på alterområdet trin.
- I alterområdet er der senere kommet en blå tæppebelægning, lagt ovenpå klinkegulvet.
- Panelvæggene er i umalet lodret bræddebeklædning monteret med løs fer.
- Betonvægge er hvidmalede.
- Altervæggen er opmuret i letbetonblokke, der er hvidmalede.
- Stålsøjler malede koboltblå – Jomfru Marias farve (oprindeligt var de hvidmalede).
- Løfter er i beklædt med smalle, ubehandlede fyrretræsbrædder.
- De indbyggede skriftestole er udført i lakeret fyrretræ.
- Bænke er af lakeret fyrretræ.

INVENTAR

Kirkerummets faste inventar og belysning er udarbejdet af bygningens arkitekt, Carl R. Frederiksen (1915-1974). Kirkebænke og kommuniionsbænk eller knæfald (nu nedtaget) er udført med sæde og ryg i fyrretræ på sortmalede ben af stål. Kirkerummets belysning er dobbelte kegleformede kobberpendler ophængt i kobbertråde. Kegleformen giver et stærkt nedadvendt lys og et svagere opadvendt. Sidegangene får lys fra små kobberlamper monteret på panelvæggene. Der er siden opsat spots i loftet, der giver mere direkte lys til hele rummet. Når kun den oprindelige belysning er tændt, nærmest gløder fyrretræsbenke og vægpaneller. Det er gået tabt ved opsætning af mere lys grundet behov for læsning af salmebøger og præstens behov for at kunne aflæse menigheden under gudstjenesten på grund af større interaktion mellem præst og menighed end i den danske folkekirke.

Døbefonten og altervæggens store kors er også tegnet af kirkens arkitekt.

Orglet er genbrug. Det kommer fra Haslev Kirke, der skulle have et nyt orgel. Orgelfronten harmonerer formmæssigt ikke med resten af kirkerummets arkitektur.

KUNSTNERISK UDSMYKNING

Den svenske kunstner Erik Olson (1901 – 1986) har udført flere bygningsintegrerede billedkunstneriske elementer: Udvendigt et Kristus-monogram og en Sankt Knud Lavard-medaljon, der er placeret på indgangsfacaden over kirkens hovedindgang. Inde i kirken er udført et Maria-alter for enden af den sydlige sidegang og en bred glasrude på panelvæggen mellem de to skriftestole. Maria-alteret og glasruden er i kraftige farver. Det er billedkunst med en enkel og robust symbolik, hvor glasruden er illustreret med symboler på lidelseshistorien.

Erik Olson var fra Halmstad i Sydsvrige. Han var elev af den franske maler Fernand Léger (1881-1955). Olson boede i perioder i Danmark og konverterede i 1950'erne til katolicismen. Han har lavet flere vinduesmosaikker, bl.a. for Sofia Albertina Kirke i Landskrona og den katolske kirke St. Maria i Halmstad.¹

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Erik_Olson

KAMPANILEN

Den 30 meter høje fritstående kampanile er en enkel konstruktion udført i beton støbt på stedet. Det er en I-formet konstruktion, og mellem to vægskiver spænder en vægflade – en mellemvæg. Altså to vandrette flader forbundet af en lodret. På den side af mellemvæggen, der vender ind mod kirken, er monteret stige trin af stål. Stigen fører op til de tre klokker.

Det er et klokketårn, der, som et markant visuelt fikspunkt, kan ses og høres vidt omkring. Klokkernes klang er en del af byområdets lydbillede.

VEDLIGEHOLDESESTILSTAND

Bygningsanlægget lider af samme byggetekniske problemer, som periodens betonbyggeri generelt er plaget af. Kirkebygningens jernbetonfacader har problemer med afskalninger, da armeringen er fejlplaceret og rustet.

Den markante kampanile har så mange betonskader, at der er sat en midlertidig afspærring rundt om den, da der er risiko for nedfald af beton. Forpladsens betonplader har sat sig og trænger også til en grundig restaurering.

Det er oplyst, at et ingeniørfirma er sat i gang med en undersøgelse af betonfacaderne, men der er ikke igangværende renoveringsarbejder. Det er også oplyst, at en nedrivning af kampanilen overvejes, ligesom isolering af glasmosaikken, indretning af lukket vindfang med glasvægge samt udskiftning af glaspartier for bedre isolering er i gang.

Stueetagens lette facade med indgangsparti trænger til en grundig istandsættelse.

BYGNINGSHISTORIE

KRONOLOGISK TIDSLINJE

1944	Køb af grunden på hjørnet af Lyngbygårdsvej og Toftebæksvej.
1945	Plan af Carl R. Frederiksen for det katolske center med børnehaven, skole, præstegård og kirke. Skolen med præstegård blev udformet i en traditionel arkitektur som længehuse i en og to etager med facader og helvalmede tage i røde tegl. Som det fremgår af den rumlige skitsetegning (se tegning 8), havde alle facader samme hovedkarakter med synlige bærende søjler og bjælker.

De profane bygninger havde helvalmede saddeltage, og kirkebygningen var anderledes med betonhvælvinger. Der var skitseret mindre hvælv over kirkens facadeområder og et større tøndehvælv over kirkerummet. Kampanilen var med sine søjler givet en kraftig vertikal karakter. Dette helhedsgreb blev ikke realiseret, og skole og præstegård blev opført i traditionelt murværk uden synlige bærende bjælker og søjler. |
| 1950 | Præsteboligen tages i brug. |
| 1954 | Skolen åbner. |

1957	Kirken indvies. Det oprindelige valg med beton som det bærende og karaktergivende materiale blev fastholdt, men bygningens formgivning blev forenklet og strammet op i forhold til de tidligere tegninger.
1959	Foreningen Hovedstadens Forskønnelse udmærker den katolske kirke for opførelsen af Sankt Knud Lavard Kirke.
1962-65	Det 2. Vatikankoncil bliver gennemført i Rom og medfører, at man i Sankt Knud Lavard Kirke indsætter et træbord tættere på menigheden end det oprindelige alter.
1987	Flytning af alteret efter Vatikankoncilets retningslinjer.
2007	Renovering af koret inklusive et nyt alter, der er mere fremrykket samt en ny læsepult.

ÆNDRINGER

Koret og dåbskapellet er ændret som følge af nye liturgiske krav, der blandt andet blev formuleret i forbindelse med det 2. Vatikankoncil i perioden fra 1962 til 1965. Den oprindelige idé med korets indretning og dåbskapellet er derved udvasket.

Det har betydet, at døbefonten blev flyttet fra baptisteriet frem til en placering på alterforhøjningen, og at dåbskapellet blev ændret til et sakramentskapel. Tabernaklet, der oprindeligt var ved siden af alteret, er flyttet ind i sakramentskapellet.

Det første alter, der var i beton med en modulering og en lagdelt udformning svarende til betontrinene på forpladsen, er fjernet. Alteret har haft flere udformninger, og i 2007 blev det nuværende alter og en ambo (læsepult) udført og placeret helt fremme på alterforhøjningen.

Et tidligere ligkapel ved siden af indgangsområdet er ombygget til toilet til brug for menigheden.

Kirkeskibets søjler, der oprindeligt var hvidmalede, er nu malet koboltblå, som er Jomfru Marias farve.

Ændringerne i indretningen af kirken efter det 2. Vatikankoncil svækkede nogle af de oprindelige tanker fra Carl R. Frederikssens side, men understreger sammenhængen med den globale katolske kirke og muliggør en opdateret praktiseren af katolicismen for både etnisk danske katolikker og katolikker med minoritetsbaggrund i Danmark.

Kirkebygningens eksteriør, rumudformning, kampanile og forplads fremstår som ved opførelsen. Der er tale om et originalt og selvstændigt arkitekturværk, som i alle væsentlige hovedtræk er bevaret.

LIGNENDE ANLÆG

Kirken med kampanile og forplads konstrueret i beton er enestående i Danmark. Anlægget er et helstøbt modernistisk bygningsværk med beton som det karaktergivende og gennemgående materiale. Sankt Knud Lavard Kirke er et i Danmark tidligt værk udformet i en konsekvent brutalistisk arkitektur.

Det er et selvstændigt arkitekturværk, og arkitekturhistorikeren Claus M. Smidt skriver på side 185 i bogen Danmarks arkitektur: Kirkens huse: ”Sankt Knud Lavard Kirke er med sin sjældne kubiske form et velgørende

eksempel på moderne dristighed frigjort fra konventionerne.”. Ifølge Smidt er Sankt Knud Lavard Kirke den første egentlige kirkebyggeri bygget i beton. Adventskirken ved Sallingvej i København var oprindeligt tænkt som et betonbyggeri, men idéen blev opgivet på grund af efterkrigsperiodens materialeknaphed, herunder mangel på jern til jernbetonkonstruktionen, og blev i stedet opført med røde teglsten.

Der findes andre eksempler på kirker med kampaniler i Danmark, men disse hører under Folkekirken i Danmark og er automatisk fredet efter Folkekirkeloven.

Teglsten er altovervejende det mest brugte materiale i dansk kirkearkitektur. Således findes der omtrent ni kirker og to kapeller opført i beton som hovedgreb, det være sig gasbetonsten, in situ støbt beton, elementer af sandblæst beton osv.:

Mariebjerg Kapel og Krematorie, Gentofte.
Arkitekt: Frits Schlegel, 1937.

Sankt Knud Lavard Kirke, Kgs. Lyngby.
Arkitekt: Carl R. Frederiksen, 1957.

Hendriksholm Kirke, Helsingør.
Arkitekt: Richard Jessen, 1961.

Hald Ege Kirke, Viborg.
Arkitekt: Inger og Johannes Exner, 1967.

Sankt Nikolaj Kirke, Esbjerg.
Arkitekt: Johan Otto von Spreckelsen, 1969.

Århus Vestre Kirkegård, Lille Kapel.
Arkitekt: Henning Larsen, 1969.

Gug Kirke, Aalborg.
Arkitekt: Inger og Johannes Exner, 1972.

Vollsmose Kirke, Odense.
Arkitekt: Kgl. bygningsinspektør Jørgen Stærmose. 1974-1975.

Bagsværd Kirke.
Arkitekt: Jørn Utzon, 1976.

Enghøj Kirke, Randers.
Arkitekt: Henning Larsens Tegnestue, 1994.

Trekroner Kirke, Roskilde.
Arkitekt: Rørbæk og Møller Arkitekter, 2019.

Der er også gjort forsøg med helt andre materialer, blandt andet glasfiber, som Hellig Kors Kirke ved Jyllinge er bygget af. Hellig Kors Kirke er tegnet af KHR Arkitekter og stod færdig i 2008.

Andre fredede kirkebygninger tilknyttet andre trosretninger i Danmark

- Dronningensgade 87 B. Reformert Kirke. Kirken (1735, ombygget i 1850'erne) og kirkegårdsmurene mod Dronningensgade og Sjællandsgade. Fredet 1973.
- Sjællandsgade 48. Sankt Knuds Kirke. Kirkebygningen (1767, udvidet mod øst 1848 og mod vest 1872, tårn 1865) og den dermed sammenbyggede skolebygning (1848). Fredet 1973.
- Lindegade 15 (tidl. Kirkepladsen). Brødremenighedens Kirke, Christiansfeld. Kirken med sidefløje (1776-77 af Johan Gottfried Arndt; sidefløjene 1795-97). Fredet 1922.*
- Bredgade 53. Aleksander Nevskij Kirke. Kirkebygningen (1881-83 af David Ivanovitch Grimm). Fredet 1981.*
- Bredgade 64. Sankt Ansgars Kirke. Kirkebygningen med tilstødende præsteboliger samt gitteret mod Bredgade (1841-42 af G.F. Hetsch). Fredet 1973.*
- Gothersgade 111, hj. af Rosenborggade og hj. af Åbenrå. Reformert Kirke. Kirkebygningen, kirkegården med indhegninger, gravminder, brolægningen og træer (1688-94 af Hendrik Brokham, monument for søhelten Olfert Fischer af G.B. Hagen og Hans W. Larsen, 1920, indhegning 1902-3 af Christian L. Thuren). Fredet 1939. Udvidet 1987.*
- Sankt Peders Stræde 2. Petri Kirke. Kirkebygningen med tårnet (ca. 1450-1500 og senere), nordre korsfløj (1631 og 1691), søndre korsfløj (1634), begravelseskapellerne ved skibets nordvestre hjørne (1648 og 1658-59), store gravkapel (1681-83 af Hans III van Steenwinckel) samt hegnsmure og porte mod Nørregade, Sankt Peder Stræde, Larslejstræde og tilstødende ejendomme mod sydvest og nord. Fredet 1985.
- Hejlskovvej 15. Ørslev Kloster. Den trefløjede hovedbygning samt murene ved kirkens apsis (ca. 1500, ombygget i 1700-tallet) og portnerboligen (beg. af 1800-tallet). Fredet 1918. Udvidet 1985.*
- Stenderup Kirkebakke 4. Stenderup Kirke. Kirkebygningen (1902-3 af Martin Nyrop). Fredet 1988.* (opført som frimenighed, nu nedlagt).
- Åbenråvej 14. Emmerske Bedehus. Den attenfags hovedlænge indeholdende kirkesal og den seksfags sidelænge (før 1730, ombygget 1835). Fredet 1985.
- Klostergade 1-3. Sankt Catharinæ Kloster, Ribe. De fire klosterfløje (østfløjen 1300-tallet, sydfløjen 1300-tallet, ombygget 1825, vest- og nordfløjene antagelig fra 1420'erne), den med vestfløjen sammenbyggede, tidl. graverbolig, den øst for det firefløjede anlæg beliggende, enetages bygning samt hegnsmurene med portpiller mod Badstuegade og Klostergade. Fredet 1975.*

Kilde: FBB fredningsliste – www.kulturarv.dk/fbb/fredningsliste.htm

Andre katolske kirker i Danmark opført efter 1940

- Sankt Mariæ Kirke
Arkitekt ukendt
Sogn: 11.06.1893. Kirke indv. 24.01.1942.
Jens Jessens Vej 5, 2000 Frederiksberg
- Vor Frue og Sankt Antoni Menighed
Arkitekt ukendt
Sogn: 20.03.1967. Kirke: indv. 31.01.1961. Sammenlagt med Sankt Antoni 1.8.2008.
Herlevgårdsvej 14, 2730 Herlev
- Sankt Nikolaj Kirke
Arkitekt: Johan Otto von Spreckelsen
Sogn: 01.12.1960. Kirke: opf. 1960; indv. april 1960.
Strøbyvej 2, 2650 Hvidovre
- Sankt Pauls Kirke
Arkitekt: Møllen Arkitekter ApS
Sogn: 01.06. 1938. Kirke: opført 1994-1995; indviet 05.06.1995.
Frøgård Allé 10, 2630 Taastrup
- Sankt Elisabeths Kirke
Arkitekt ukendt
Sogn (Sct. Lucius): 1917. Nuværende kirke opført 1957, sognekirke siden 1974 (Sct. Elisabeth).
Carl Reffs Vej 6A, 4300 Holbæk
- Sankt Nikolaj Kirke
Arkitekt: Johan Otto von Spreckelsen
Sogn: 15.08.1904. Kirke: indv. 16.11.1969.
Kirkegade 58, 6700 Esbjerg
- Sankt Peters Kirke
Arkitekt: K. Rokkjær og N.P. Nielsen. Oprindeligt opført som tricotagefabrik som beboelse i 1976.
Selvstændig menighed: 01.04.1970 Kirke: 1995-1996; indviet 28.09.1996.
Lillelundvej 36, 7400 Herning
- Sankt Pauls Kirke
Tegnet af sognepræst Poul Clausen
Sogn: 1924. Kirke: indviet 16. november 1997.
Ringridervej 35, 6400 Sønderborg

- Hellig Kors Kirke
Arkitekt ukendt. Selvstændig menighed: 1965. Kapel taget i brug 1964. Den nuværende Kirke 2008.
Ribe Landevej 41, 6270 Tønder
- **Øvrige katolske kirker og kapeller**
Cistercienserkloster OCSO
Arkitekt ukendt. Kapel taget i brug 1966.
Krogholmsvej 18, Olsker, 3770 Allinge
- Sankt Antoni Kirke
Arkitekt: Wohlert, Wilhelm. Opf. 1968-1973; indv. 16.08.1973.
Frederikssundsvej 225, Brønshøj
- Helligåndskirken
Arkitekt ukendt. Opf. 1965-1966; indv. 16.09.1966.
Uranienborgvej 5A, 9900 Frederikshavn
- Skt. Josefs Karmel
Arkitekt ukendt. Kapel indv. 29.04.2001.
Brødeskovvej 46, 3400 Hillerød.
- Sankt Maria, Martyrernes Dronning
Arkitekt ukendt. Kirke: opført 1988-1990; indviet 13.01.1991.
Bispensgade 67, 9800 Hjørring
- Øm - Valfartskirken "Marias rene Hjerte"
Arkitekt ukendt. Opført 1961-1962; indviet 27.05.1962.
Lindholmvej 13, 8680 Ry
- Søborg, Johanneskirken, Den kaldæiske menighed
Arkitekt Holger Jensen. Kirke opf. 1965-1967; indv. 19.03.1967.
Vandtårnsvej 7-9, 2860 Søborg

Kilde: Katolsk.dk - www.katolsk.dk/menigheder

ARKITEKT

Bygningsanlæggets arkitekt er Carl R. Frederiksen (1915-1974).

Carl R. Frederiksen var tilknyttet flere byggerier for den katolske kirke i Danmark, f.eks. renoveringen af Vor Frue Kirke i Ryesgade, Aarhus (opført 1877-1880, renoveret 1964-1965).

Carl R. Frederiksen har projekteret flere boligbebyggelser og uddannelsesinstitutioner, blandt andet:

- Ved Stampedammen, Hørsholm. Gårdhusbebyggelse, sammen med arkitekterne Mogens Hammer, Henning Moldenhawen og Hubert Paulsen, begyndelsen 1960'erne)

- Fritiden I-IV (fire byggeforeningsbebyggelser med enfamiliehus i Rødovre, fra 1950'erne)

ARKITEKTONISK INSPIRATION

De første skitser af kirkerummet viser, at Carl R. Frederiksen har studeret den franske pioner inden for betonarkitektur Auguste Perrets kirke i Le Raincy nord for Paris fra 1922-24. Specielt tværsnittene fra skitsesamlingens første versioner viser denne inspiration i hovedgrebet med fritstående søjler inde i kirkerummet og med betonhvælv.

Frederiksen arbejdede igennem længere tid med flere skitser til kirken. Skitseforløbet er i sig selv værd at studere, hvor de første forsøg med Perret-inspirationen må siges at være noget usikre og famlende. Det oplyses, at Frederiksen efter en studierejse til Tyskland i 1955 kom hjem og reviderede projektet for egen regning.

Hovedgrebet med de to bygningslegemer – den lave kubiske kirkebygning og den høje slanke kampanile – kan også meget vel være inspireret af den tyske arkitekt Rudolf Schwarz' kirke St. Fronleichnam i Aachen. Kombineret med Perrets betonkonstruktioner og betongitterfacade med farvede glas i Le Raincy forbinder Sankt Knud Lavard Kirke sig tydeligt til den europæiske, modernistiske kirketradition.

En vigtig inspiration kan også være Le Corbusiers arbejde med beton, hvor kirken i klosteranlægget Sainte Marie de La Tourette ved Lyon kan være en inspirationskilde. Dette anlæg blev udformet i perioden 1953-56, og efterfølgende opført i årene 1956-60. Det vides ikke, om Frederiksen har haft kendskab til dette arbejde, men Le Corbusier brugte megen energi på at orientere kollegaer og offentligheden om sit arbejde.

Ofte nævnes Le Corbusiers valfartskirke i Ronchamp som inspiration, men den har en meget amorf karakter i modsætning La Tourette, der er kassetter på søjler.

I Lyngby-Taarbæk Kommune er der to eksempler fra 1950'erne, der repræsenterer denne internationale inspiration. Ud over Sankt Knud Lavard Kirke drejer det sig om Virum Apotek fra 1953, som arkitekt, professor Erik Christian Sørensen tegnede sammen med arkitekt Mogens Boertmann.

INGENIØR

Ishøj og Madsen, rådgivende ingeniører, V. Ernest Ishøj. Ishøj regnes som en af pionererne inden for dansk betonbyggeri, han er bl.a. ingeniøren bag Rudolph Tegnens Museum og Systemhuset i Gentofte.

KULTURHISTORIE

KULTURHISTORISK BAGGRUND FOR SANKT KNUD LAVARD KIRKE I KGS. LYNGBY

Sankt Knud Lavard Kirke er opført som katolsk sognekirke i 1957. Den markerer begyndelsen på en landsdækkende bølge af nybyggerier af katolske kirker. Som udgangspunkt erstattede de nye kirker ældre, mindre kirker. Således også i Lyngby, hvor sognet var blevet oprettet i 1936. I juni 1936 købte menigheden/kirken villaen La Rosa beliggende på daværende adresse Carlsbergvej 6 lige over for Lyngby Station. La Rosa blev revet ned, og 6. november 1938 blev Sankt Knud Lavards Hus indviet. Her havde

menigheden sit første kapel, og der blev oprettet en katolsk skole². Carlsbergvej fik i den forbindelse nyt navn opkaldt efter huset og kom til at hedde Knud Lavardsvej.

Allerede da Knud Lavards Hus åbnede, var der ønske om at opføre en kirke, og der ligger flere udkast til kirker i tilknytning til Knud Lavards Hus fra de følgende år. Imidlertid blev det ikke på dette sted den nye kirke blev bygget, men på den nuværende kirkes placering på hjørnet af Lyngbygårdsvej og Toftebæksvej, hvor bispedømmet købte en grund i 1944, som var stor nok til at rumme både kirke, skole og børnehave³.

I 1945 lå der en tegning til ny kirke, præstebolig, skole og børnehave på grunden. I konkurrence med bl.a. Svend Eske Kristensen og Ove Krebs var Carl R. Frederiksen blevet valgt til at tegne den nye bebyggelse⁴. Projektet blev imidlertid ikke realiseret grundet efterkrigstidens materiale-mangel og den statslige prioritering af boligbyggeri, så først i 1949 kunne det første spadestik tages til præstegården og et midlertidigt kapel, der i dag fungerer som gymnastiksal. I 1954 åbnede skolen i bygningen ligeledes tegnet af Carl R. Frederiksen.

I november 1955 kunne byggeriet af Sankt Knud Lavard Kirke endelig begynde, men det blev ikke efter de ti år gamle tegninger. Carl R. Frederiksen havde sammen med sognets regnskabsfører Carl Darving været på studierejse i Tyskland og Schweiz i marts 1955, og det resulterede i nye tegninger til selve kirkebygningen. Sankt Knud Lavard Kirke blev indviet 15. august 1957.

Om valget af kirkens arkitektur udtalte Biskop Suhr i 1957: *"Denne kirke er bygget med hensyntagen til sognets fremtid. Jeg har fundet det rigtigt, at bygningen skulle præges af den moderne arkitekturs linjer. Den katolske kirke er ikke bundet til en bestemt tidsalders smag og former. Den kan netop uden at ændre ved Kristi uforanderlige budskab knytte det værdifulde i samtidens kultur og kunst i sig."*⁵

Med valget af så moderne arkitektur og materialer viste den katolske kirke sin relevans i en ny tid, og kirken blev fremhævet i flere sammenhænge: Tidsskriftet Arkitekten omtalte kirken i 1958, Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse gav i 1959 udmærkelse til den katolske kirke i Danmark for opførelsen og omtalte den som *"en betydningsfuld fornyelse af kirkearkitekturen i Danmark"*.⁶ Weilbachs Kunstnerleksikon skriver: *"Carl R. Frederiksen markerede sig stærkt med en af sine tidlige store opgaver Skt. Knud Lavard Kirke i Lyngby, den første kirke herhjemme gennemført som rent betonbyggeri og, med sin kubiske form med vandrette vinduesbånd, den første egentlig moderne kirke i 1900-tallets Danmark."*⁷

Selvom Sankt Knud Lavard blev valgt som navn for at understrege samhørigheden mellem Danmark og den katolske kirke, fungerer kirken i dag som en international kirke, der afspejler de seneste 50 års indvandring. Menigheden bestod i 2022 af 2.600 medlemmer, hvoraf en del kommer fra katolsk dominerede lande som Filippinerne, Spanien og Vietnam. Om søndagen afholdes messe på både dansk og engelsk, mens den vietnamesiske menighed har egen gudstjeneste en gang om måneden.

² Sebastian Olden Jørgensen: Sankt Knud Lavards Kirke 60 år 1957 – 15. august 2017, 2017 og <https://stadsarkivet.ltk.dk/lyngby-taarbaeks-historie/find-vej-i-lyngby/likoerstraede> 13.12.2022.

³ Sebastian Olden Jørgensen: Sankt Knud Lavards Kirke 60 år 1957 – 15. august 2017, 2017.

⁴ Sebastian Olden Jørgensen: Sankt Knud Lavards Kirke 60 år 1957 – 15. august 2017, 2017.

⁵ Efter Sebastian Olden Jørgensen: Sankt Knud Lavards Kirke 60 år 1957 – 15. august 2017, 2017, s. 21.

⁶ Efter Sebastian Olden Jørgensen: Sankt Knud Lavards Kirke 60 år 1957 – 15. august 2017, 2017, s. 24.

⁷ Weilbachs Kunstnerleksikon, opslag Carl R. Frederiksen, 22. november 2023.

Sankt Knud Lavard Kirke blev indviet i august 1957 med et gudstjenesterum med fokus på alterets liturgi understreget af det arkitektoniske greb, at lyset strømmer ind gennem glasset i sydvæggen og falder blødt over alteret. Formentlig ud fra en forståelse af Gud som lys og oplysning. I ældre katolske kirker er koret normalt hævet over gulvet i skibet, og alteret placeret op ad bagvæggen, som vender mod øst. Således findes der også et hævet kor i Sankt Knud Lavard Kirke. Dog var alteret i forhold til katolske idealer ikke ret stort og faktisk ikke bygget helt op ad bagvæggen, men trukket en anelse frem. Alteret var af ubehandlet beton og med forskallingsbræddernes aftryk. På alteret var tabernaklet placeret. Tabernaklet er betegnelsen på det skab, hvor hostien – det indviede alterbrød – opbevares. På trods af det let fremrykkede alter fejrede præsten alligevel Messe ved at vende ryggen mod menigheden, så alle så i samme retning. Mod øst og mod alteret.

Efter det 2. Vatikankoncil fulgte man retningslinjerne herfra ved at opstille et fremrykket træbord, og først i 1987 fulgte den egentlige ombygning af kirkerummet. Betonalteret blev revet ned. Trinene blev bevaret, og et mere fremrykket alter blev fremstillet af nogle gamle kirkebænke. I 2007 blev koret renoveret igen med nyt alter, helt fremrykket, og en læsepult – en ambo. Det nye alter er støbt i beton med en genanvendt marmorplade fra det første alter. Læsepulten knytter visuelt an til alteret og er efter det 2. Vatikankoncils ændringer knyttet til betydningen af Bibelens plads i første del af messen. Bag alteret på den renoverede kirke er Biskoptronen placeret med to stole på hver side til hjælpere.

Oprindeligt var der et dåbskapel mod nord med døbefonten placeret under en lysskakt, hvor lyset faldt ned over døbefonten. Et arkitektonisk greb, der understregede dåbens betydning. Tilknytningen til Gud gennem dåben. Gud som lys, oplysning og sandhed.

Fremrykningen af alteret bevirkede, at man måtte flytte tabernaklet. Det var upraktisk at have stående midt på alteret. Det blev flyttet til en hylde på væggen ved siden af alteret, hvilket visuelt brød korets symmetri. Dette blev ændret igen, da man ved seneste renovering flyttede døbefonten frem og ændrede dåbskapellet til et sakramentskapel. Tabernaklet med hostien er herefter placeret i bunden af sakramentskapellet.

Det meste af den oprindelige idé med Frederikssens kirke, hvor der blev arbejdet med lyset som et arkitektonisk/teologisk greb, blev hermed udvisket.

KILDER

TRYKTE KILDER

- Bache, A.: To betonkirker. I: Arkitekten, vol. 04(2): s. 10-17, 2000.
- Frederiksen, Carl R.: Den katolske kirke i Lyngby, Arkitektur, 2. årgang 1958, nr. 3, side 98-103.
- Johannsen, Hugo og Claus M. Smidt: Danmarks arkitektur: Kirkens huse. Gyldendal 1981, side 184-185.
- Kreiner-Møller, Jørgen: Kirkens nye huse. Gads Forlag, 2022, side 27-30.
- Olden-Jørgensen, Sebastian: Sankt Knud Lavards Kirke 60 år. Katolsk Forlag, 2017.
- Rude, Andreas (Red.): Efter moden overvejelse. Sankt Ansgars kirkes domkirkejubilæum 1953-2003, 2003.
- Sander Olsen, Ulla: Skt. Knud Lavard Kirke Kongens Lyngby 1938-2003. En oversigt over kirkens og sognets historie. Skt. Knud Lavard Sogn, 2003.
- Skydsgaard, K.E.: Omkring det andet Vatikankoncil. Gads Forlag, 1966.

- Weilbachs Kunstnerleksikon: Carl R. Frederiksen.

ONLINE KILDER

- Katolsk.dk
- Lex.dk
- Danmarkshistorien.dk
- Fredningsbeskrivelse for Sankt Ansgar kirke.

— PLANBESTEMMELSER & KOMMUNEATLAS

Bygningsanlægget er ikke omfattet af en lokalplan.

I Kommuneplan 2012 for Lyngby-Taarbæk Kommune er anlægget indskrevet i rammerne for offentlige anlæg.

I Kulturministeriets FBB-registrering har kirken fået bevaringsværdi 3.

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Kirken ligger i et åbent, grønt byområde som en del af en meget blandet bebyggelse. Det er et område, der skråner ned mod en lavning, der tidligere var et vådområde og en del af befæstningen rundt om København fra begyndelsen af forrige århundrede.

Den miljømæssige værdi ligger i kirkens placering som en del af det katolske centerareal (bestående af skole, kirke og præstebolig) med bagsiden helt op til adgangs- og forbindelsesvejen mellem skole, kirke og præstebolig. Kirken ligger som en selvstændig bygning på grundens sydvestlige hjørne, tilbagetrukket fra de offentlige veje.

Kirkens klokketårn, kampanilen, er opstillet frit på det grønne areal mellem kirken og Lyngbygårdsvej. Kampanilen er et markant visuelt fikspunkt, som kan ses og høres vidt omkring. Den miljømæssige værdi ligger i den fritstående kampanile på det grønne areal med flere af de træer, der oprindeligt stod på matriklen, og som blev indarbejdet som en del af anlægget.

Ankomsten til kirken opleves bedst ved at tilgå den fra hovedgaden. Herfra oplever man alene kampanilen mellem alt det grønne i form af de gamle træer. Herefter åbner byrummet sig, efterhånden som man kommer tættere på, og kirkepladsen ligger forrest med kirkens facader som bagtæppe.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi for Sankt Knud Lavard Kirke knytter sig dels til et fællesskab af romersk-katolsk troende i en dansk kontekst, dels til selve kirkebygningen, der klart bryder med sin tids danske kirkebyggeri og i stedet peger på inspirationskilder fra tidligt internationalt modernistisk kirkebyggeri. Både til Auguste Perrets Notre-Dame-du-Raincy uden for Paris fra 1922, Rudolf Schwarz' St. Fronleichnam i Aachen i Tyskland fra 1929/30 og til Le Corbusiers Notre-Dame-du-Haut fra 1950 samt Sainte Marie de La Tourette.

Sankt Knud Lavard Kirke er den første katolske kirke i Danmark bygget efter Pave Pius XII opretter et selvstændigt katolsk bispedømme i Danmark i 1953 og udnævner en danskfødt konvertit som den første biskop: Theodor Suhr (1896-1997). Katolsk Biskop af København fra 1953 til 1964.

Navnet 'Sankt Knud Lavard Kirke' viderefører en katolsk tradition med at indvie kirkebygninger til en helgens navn. Navnet Knud Lavard henviser til en vigtig person i Danmarkshistorien. Kongesøn, søn af Erik Ejegod og far til Valdemar den Store, dræbt i baghold i Haraldsted skov ved Ringsted i 1131, Helgenkåret i 1169 og skrinlagt 25. juni 1170 i klosterkirken i Ringsted, hvor han kan findes på kalkmaleri. Sankt Knud Lavard Kirke har over indgangspartiet i vest en udsmykning af Sankt Knud Lavard, ligesom der findes en glasmosaik af ham i kirken.

Den katolske kirke er en international kirke, dens liturgi er den samme over hele verden, og i Sankt Knud Lavard Kirke sammenkædes kulturelle internationale strømninger med dansk historie i den første moderne kirke i et dansk-katolsk bispedømme. Kirkens indretning afspejler derfor de internationale bestemmelser om, hvordan den katolske messe gennemføres.

ARKITEKTONISK VÆRDI

Dansk byggeri i perioden 1945-1975 er præget af ”den funktionelle tradition”. Det er et stilbegreb, som arkitekt, professor Kay Fisker introducerede i forbindelse med sine projekter, sin undervisning på kunstakademiet og sine skrivelser i fagbladet Arkitekten. Han var en magtfuld fagperson med stor indflydelse, og mange af de traditionelle kvaliteter, der er i dansk arkitektur fra de år, skyldes hans enestående indsats.

Samtidig var der ganske få danske arkitekter, der på anden vis hævdede blikket og lod sig inspirere af den mere radikale internationale modernisme, som Mies van der Rohe og Le Corbusier realiserede. De bedste af de arkitekters værker bør bevares som originale, selvstændige modbilleder til bygninger formet i overensstemmelse med den funktionelle tradition.

Sankt Knud Lavard Kirke rummer et velformet, velfungerende og velbelyst kirkerum, men det er ikke kun kirken, som ønskes fredet. Det er den arkitektoniske helhed med kirkebygning, kampanile og forplads, der ligger som et stærkt arkitektonisk udsagn midt i et ellers lidt broget forstadsmiljø.

Samlet er der tale om et smukt og sikkert komponeret anlæg, hvor det slanke høje tårn er opstillet frit ved siden af kirkens lavere bygningsmæssige volumen med en terrasseret plads foran.

Der er tale om et materialemæssigt homogent anlæg, hvor alt er udført med beton støbt på stedet som det gennemgående karaktergivende materiale. Det er et anlæg, som positivt skiller sig ud, og som bidrager positivt til sine omgivelser.

I det indre er inventaret udformet til kirken af arkitekten selv og fremstår som et fint eksempel på, hvordan arkitektoniske greb kan understrege det religiøse liv. I årets mørke tid nærmest gløder fyrretræsbenkene og vægpanelerne, når kun den oprindeligt tænkte belysning er tændt. Det er gået tabt ved opsætning af mere lys grundet behov for læsning af salmebøger og præstens behov for at kunne aflæse menigheden under gudstjenesten pga. større interaktion mellem præst og menighed end i den danske folkekirke, men kan stadig opleves, når de tilføjede lamper slukkes.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

Sankt Knud Lavard Kirke er et tidligt eksempel på betonbyggeri med stærk inspiration i internationale strømninger. Den fremstår i det ydre som det indre med høj autenticitet i både materialevalg og byggemetode uden væsentlige, arkitektoniske ændringer.

Kirkebygningen er i det ydre en kubisk kasse i beton løftet en lille etagehøjde op af en række betonsøjler i den nordlige og sydlige langside. Betonkassens syd- og nordfacade er opdelt med modulære felter, der er udmuret i plan med pudsede letbetonblokke. Kirken og kampanilen er, som forpladsen i beton, støbt på stedet. I det ydre i alle malede og umalede overflader og -detaljer af in situ støbt beton en bærende fredningsværdi.

Det er lykkedes at skabe et byrum, hvor hver del har selvstændig arkitektonisk værdi, samtidig med at de bidrager til den samlede arkitektoniske helhed. Den bærende fredningsværdi ligger i den velkomponerede samlede helhed bestående af kirkebygning, kampanile og terrasseret forplads.

I det indre ligger de bærende fredningsværdier i sporene fra den tidligere indretning før Andet Vatikanerkoncil, der især gælder det oprindelige dåbskapel, der trods ny brug på en gang fremstår som et åbent rum i forbindelse med resten af kirkerummet og et intimt rum med forbindelse til Gud igennem lysskakt.

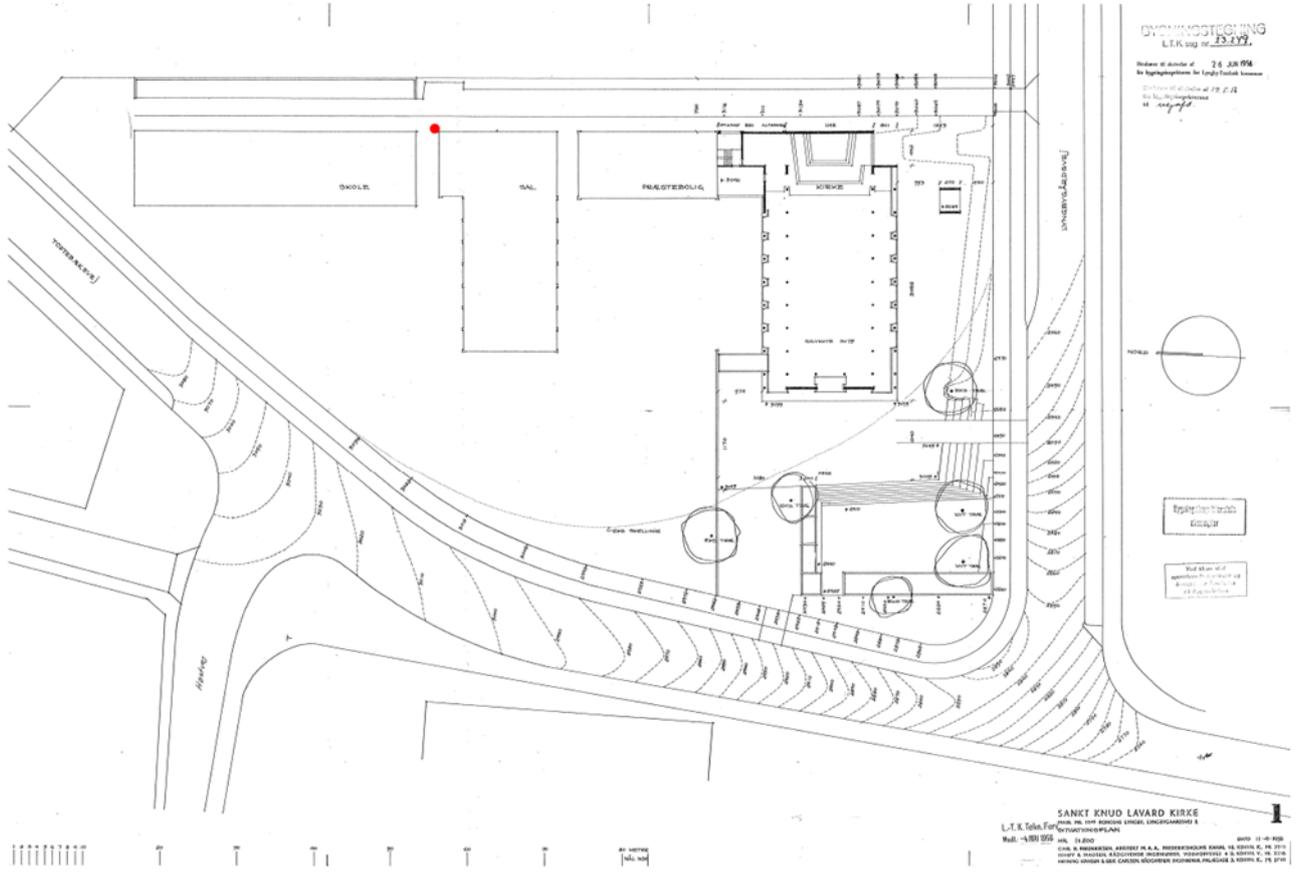
De bærende fredningsværdier i det indre ligger endvidere i alle rå og bemalede betonoverflader og -detaljer. De mange løse og nagelfaste inventardetaljer af fyrretræ, herunder f.eks. bænke og skriftestole, panelvægge og lofter, er ligeledes en bærende fredningsværdi, der fungerer som varm, næsten glødende, og organisk kontrast til betonen. Døbefonten og altervæggens store kors, der også er tegnet af kirkens arkitekt, Carl R. Frederiksen, samt den kunstneriske udsmykning udført af kunstneren Erik Olson, er ligeledes bærende fredningsværdier i det indre.

De bærende fredningsværdier ligger i den samlede arkitektoniske oplevelse af et sammenhængende indre og ydre. Forpladsens terrassering fortsætter ind i kirkerummet og inviterer den besøgende indenfor og frem mod alterets podie.

— ANBEFALINGER

Der er primært behov for en kvalificeret og bekostelig restaurering af betonkonstruktionerne, som kan og bør gennemføres snarest, uden at bygningens, kampanilens og forpladsens arkitektoniske udtryk ændres.

— TEGNINGER

Tegning 1. Digitalt byggesagsarkiv, Lyngby-Taarbæk Kommune.

BYGNINGSTEGNING

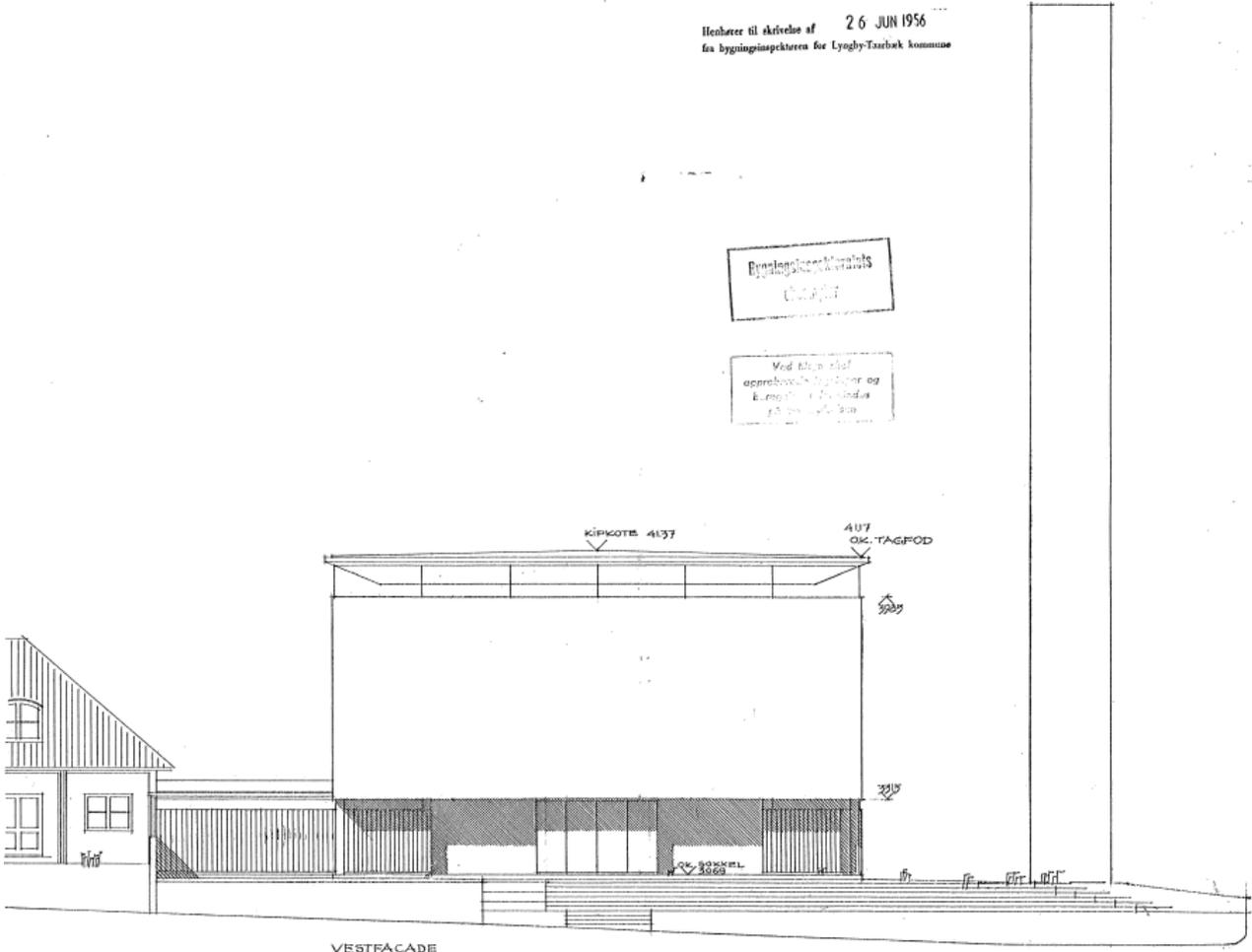
Udsendt til skrivelse af 19.5.56
af Bygningsspejktoret
af *Mygd.*

L.T.K. sag nr. 23, 279.

Hentet til skrivelse af 26 JUN 1956
fra Bygningsspejktoret for Lyngby-Taarbæk kommune

Bygningsspejktoret
L.T.K.

Med denne skal
approberede tegninger og
Bilag 1 og 2 indsendes
til Bygningsspejktoret

VESTFACADE

L.T.K. Tekn. Forv.
Modt. - 4. MAJ 1956

SANKT KNUD LAVARD KIRKE

MAIR. NR. 1145 KONGENS LYNGBY, LYNGBYGAARDSVEJ 1

ØST- OG VESTFACADE

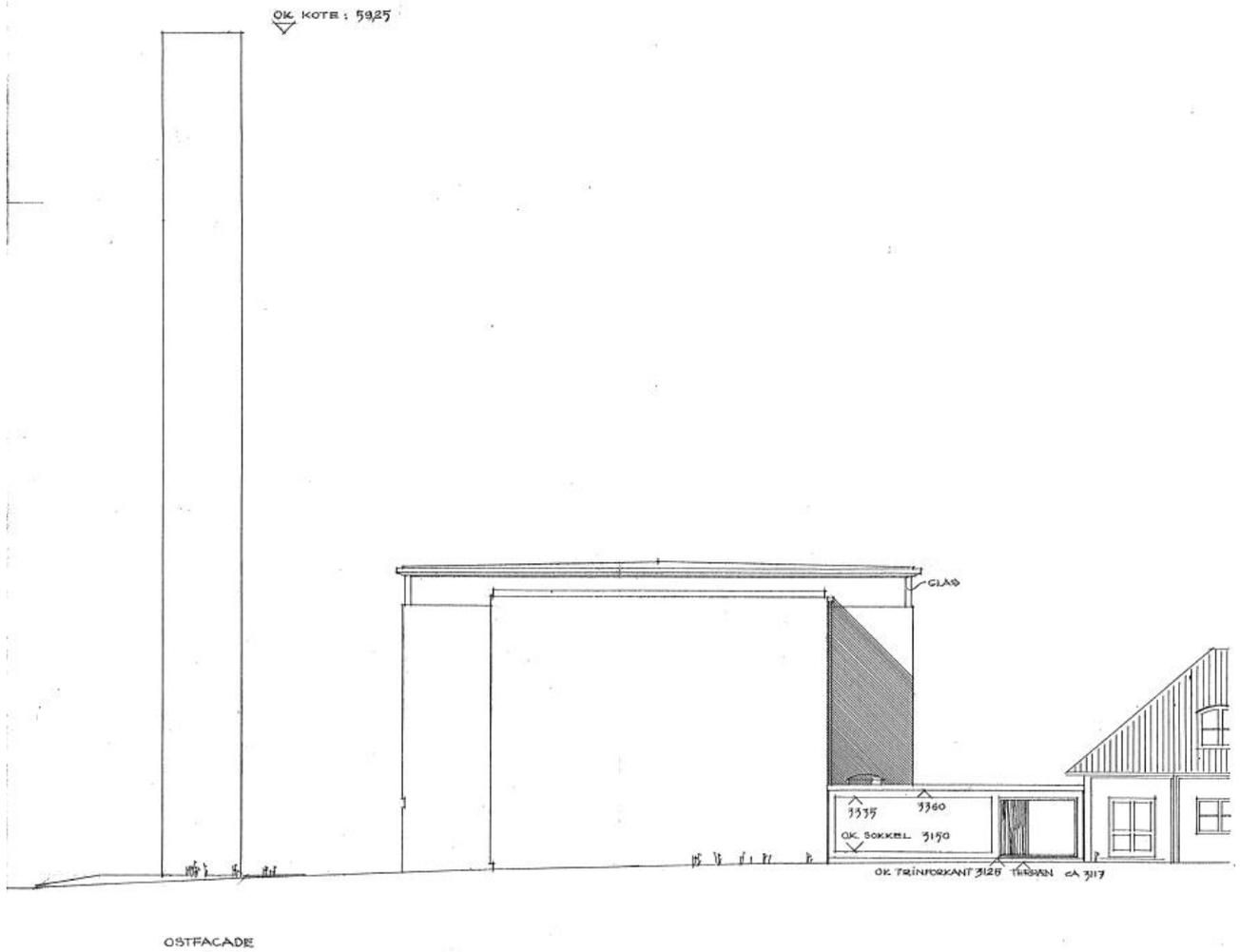
MÅL 1:100

CARL B. FREDERIKSEN, ARKITEKT M. A. A., FREDERIKSHOLMS KANAL 18, KBHVN. K., PH. 2515
ISHØY & MADSEN, RÅDGIVENDE INGENIØRER, VODROFFSVEJ 4 B, KBHVN. V., HL. 2215
HENNING HANSEN & ERIK CARLSEN, RÅDGIVENDE INGENIØRER, PALLEGÅDE 3, KBHVN. K., PH. 4715

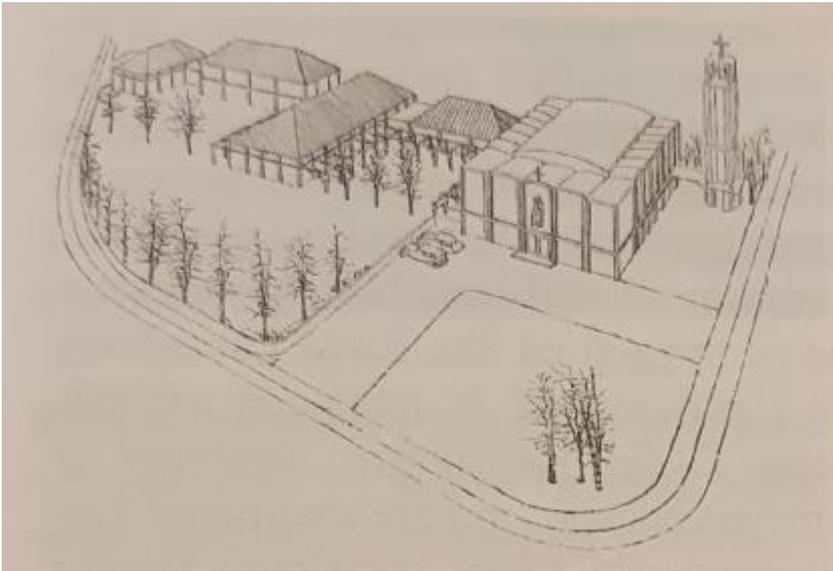
S

DATO 16-3-56

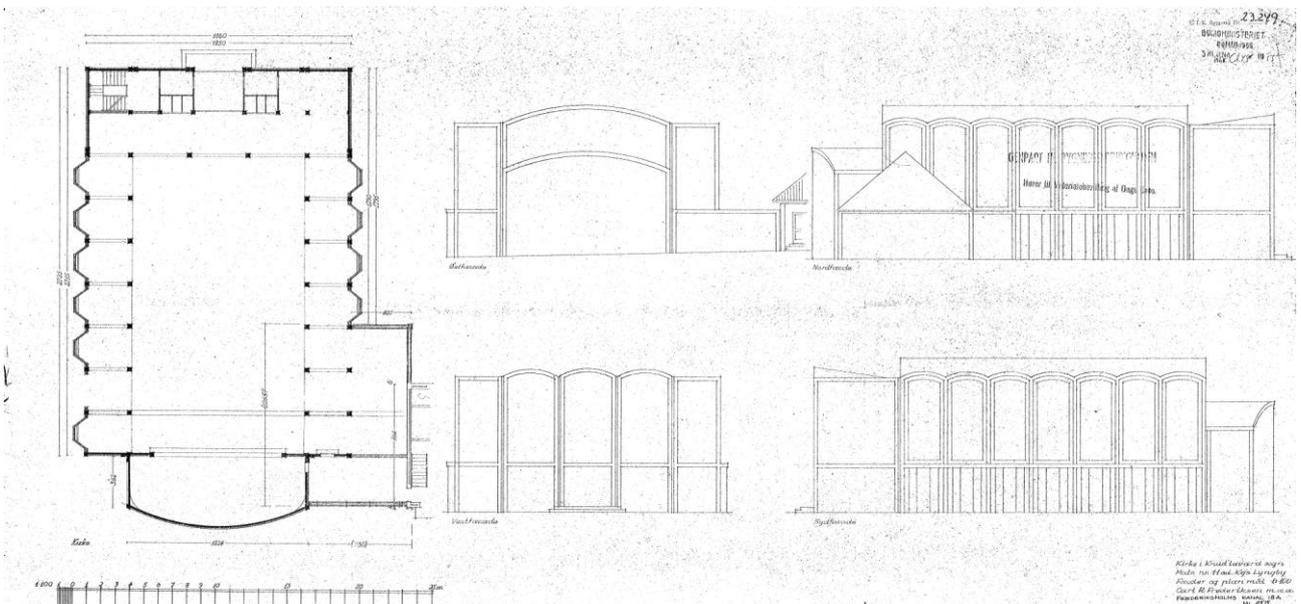
Tegning 3. Digitalt byggesagsarkiv, Lyngby-Taarbæk Kommune.

Tegning 4. Digitalt byggesagsarkiv, Lyngby-Taarbæk Kommune.

Tegning 9. Forslag til det katolske kompleks fra 1946 af Carl R. Frederiksen. Efter Skt. Knud Lavards Kirke Kongens Lyngby 1938-2003. En oversigt over kirkens og sognets historie af Ulla Sander Olsen, 2003, side 14.

Tegning 10: Ikke-realiseret skitse af Sankt Knud Lavards Kirke. Digitalt byggesagsarkiv, Lyngby-Taarbæk Kommune.

— BILLEDDOKUMENTATION

I øverste tredjedel til højre for fotografiets midte ses skolen, som stod færdig, da byggeriet af Sankt Knud Lavard Kirke gik i gang. Bemærk bevarede, fuldvoksne træer. Danmark set fra luften før Google. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Sankt Knud Lavard Kirke blev opført i det blomstrende forstadslandskab i Lyngby-Taarbæk Kommune. Den firesporede vej øverst til højre er Klampenborgvej. Ca. 1956. Danmark set fra luften før Google. Det Kongelige Bibliotek.

Sankt Knud Lavard Kirke består af tre arkitektoniske elementer: underetage, selvstændig betonvolumen, øverst svævende tag. Læg også mærke til den terrasserede forplads, hvis motiv fortsætter inde i bygningen.

Ved byggeriets opførelse var der tænkt på samspil mellem grundens eksisterende beplantning og arkitekturen. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Forplads og bygning fremstår uændret. Erik Brandt Dam 2022.

De oprindelige elementer i kirken står stadig intakt. Dynamikken og samspillet mellem de to volumener er et stærkt arkitektonisk greb, som bør fastholdes. Google april 2019.

*Trappens terrassering blev tilpasset et eksisterende træ ved opførelsen af kirken. Det ses tydeligt her, hvor træet er fældet.
Birgitte Hammershøj 2022.*

Korets sydfacade med betongitterkonstruktion og katedralglas i forskellige farver. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Koret anno 2022. Erik Brandt Dam 2022.

Mosaikken i koret danner et fint lys- og farvespil, der omkranser alteret på dets originale placering. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Alteret er flyttet frem som følge af det 2. Vatikankoncil, der fandt sted fra 1962-65. Erik Brandt Dam 2022.

Materialiteten i letbeton træder frem på de indvendige vægge. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Søjlerne, der bærer loftet, er blevet malet blå. Erik Brandt Dam 2022.

Forpladsens terrassemotiv er trukket ind i bygningen omkring alteret. Erik Brandt Dam 2022.

Oprindeligt var der et lille orgel, som senere blev udskiftet. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Det nuværende orgel blev sat op i 1978. Det er genbrug fra Haslev Kirke. Erik Brandt Dam 2022.

Erik Olson er kunstneren bag kunstværket ved Maria-alteret. Brugere har indtaget rummet og opsat en Mariafigur i traditionel udformning. Bitten Larsen 2022.

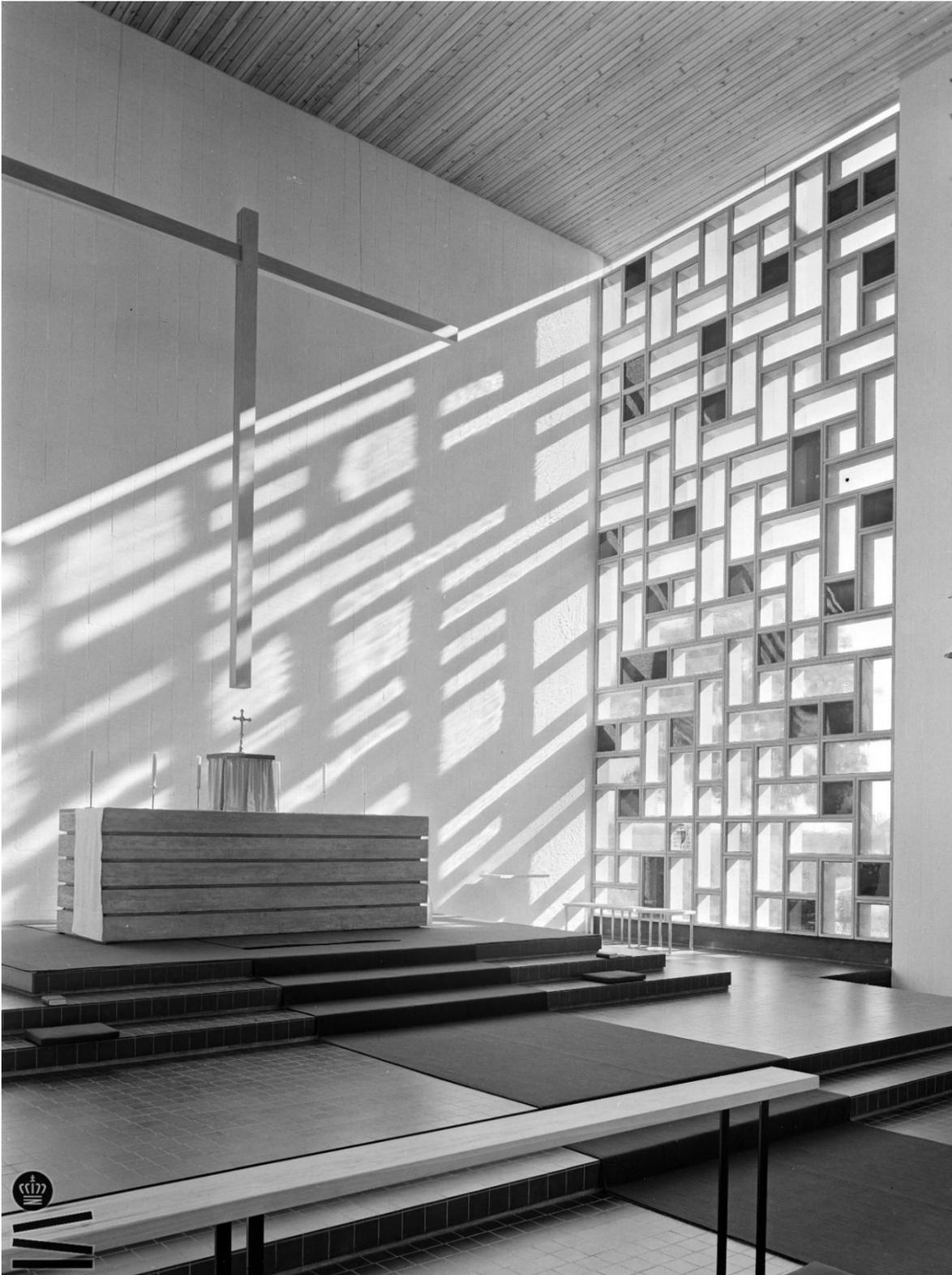
Erik Olson har skabt glasmosaikken i nordvæggen, der illustrerer elementer fra Jesus lidelseshistorie. Her fornemmes, hvordan det gyldne gløder som tiltænkt. Birgitte Hammershøy 2022.

Trappen er en skulptur, der forbinder de to etager. Oprindeligt var den in situ støbte beton ubemalet. Fyrretræet stod lyst, men er med tiden gulnet. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Betonen er blevet malet blå, som er Jomfru Marias farve, mens fyrretræet er fastholdt ubemalet. Det har gennemgået en naturlig proces, hvor det er gulnet. I dag gløder træet, når arkitektens oprindelige lys er tændt. Erik Brandt Dam 2022.

Glasmosaikken er en moderne tolkning af de historiske glasmosaikker i de store katedraler. Det gennemgående arkitektoniske greb med terrassering starter helt ude ved Lyngbygårdsvej og afsluttes som et podie, hvor det oprindelige alter stod. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Lyset fra glasmosaikken rammer det oprindelige dåbskapel, hvor døbefonten var placeret under en lysskakt. Dåbskapellet havde forbindelse med resten af kirkerummet. Det Kongelige Bibliotek, ca. 1956.

Det oprindelige dåbskapel er omdannet til sakramentskapel, hvor tabernaklet er placeret. Der er hængt gardiner op som afskærmning mod resten af kirkerummet. Erik Brandt Dam 2022.

Væggen bølgjer om de udvendige søjler i nøgterne overgange. Erik Brandt Dam 2022.

Som et af de tidstypiske træk ses et langt glasbånd, som løfter betonkassen over underste niveau. Erik Brandt Dam 2023.

Skriftestolene er integrerede i væggen mod nord. Erik Brandt Dam 2022.

Sydsiden mod Maria-alteret. Her ses de to glasbånd mellem underste bygningsdel og betonkassen, samt betonkassen og taget. Erik Brandt Dam 2022.

SANKT KNUD LAVARD KIRKE SOM KATOLSK KIRKE I DANMARK

Sankt Knud Lavard Kirke bringer vidnesbyrd om katolicismens lange historie i en dansk kontekst, kulminerende i den første katolske modernistiske kirke i Danmark i et nyoprettet, selvstændigt katolsk bispedømme i Danmark.

Fællesskabet af romersk-katolsk troende i Danmark udgør den kulturelle arv fra de mennesker, der byggede Danmarks mange middelalderkirker, som den dag i dag er en tydelig markør i det danske landskab. I dag er størsteparten af disse kirkebygninger – hvis ikke alle – overgået til Den Evangelisk Lutherske Folkekirke. Disse kirker er ikke fredede, men beskyttes som sådan af Lov om Folkekirkens bygninger.

Efter Reformationen i 1536 og frem til Grundloven af 5. Juni 1849 blev den katolske tro fordømt fra officielt hold og blev derfor stort set udryddet i Danmark, især under enevælden fra 1660-1849. Det danske styre ønskede at konsolidere sig som en lutheransk stat, hvorfor der var forbud mod afholdelse af katolsk messe – kernen i det katolske globale fællesskab.

Allerede i 1569 blev dette iværksat af Frederik II med indførelse af de såkaldte 'Fremmedartikler'. Disse var vendt imod den tids migrantarbejdere, hovedsagelig håndværkere fra Nederlandene, hvoraf de fleste var af en Calvinisk kristendomsforståelse, en forståelse de blev forfulgt for i deres hjemlande.

Fremmedartiklerne beskrev, hvordan den rette lutheranske udlægning af kristendommen skulle være, og samtidig fordømte artiklerne katolicismen og andre protestantiske kirkeretninger. Udlændinge skulle tilslutte sig indholdet, hvis de ville blive i Danmark eller Norge. Hvis ikke, skulle de forlade landet inden tre dage. Blev de i længere tid, eller blev det opdaget, at de havde løjet om deres tilslutning til artiklerne, skulle de straffes med dødsstraf.

Forbuddet mod udøvelse af den katolske tro blev stadfæstet af Christian VI, Danske Lov af 1683.

En undtagelse fra forbuddet mod at praktisere den katolske tro gjaldt for de katolske landes gesandter i Danmark, dvs. ambassaderne, hvor det var det tilladt at afholde Messe. I første omgang dog kun for gesandten og hans tjenere. Alligevel voksede kirkelivet langsomt op i 1700-tallet omkring disse udenlandske repræsentationer, især fra Sydeuropa: Spanien, Frankrig og det Tysk-Romerske rige. Herudover havde Fredericia en kirke, hvor der blev afholdt Messe, da byen havde religionsfrihed pga. sin status som garnisonsby.

Katolsk tro overlevede således kun i Danmark gennem disse katolske landes repræsentationer i Danmark, hvor det var tilladt at afholde messe, men hvor danske katolikker deltog mere eller mindre i det skjulte. Det var således på en grund i Bredgade ejet af den østrigske gesandt i Danmark, baron von Langenau, at det i 1839 blev besluttet at opføre et kapel til erstatning for et eksisterende kapel. Det nye kapel blev den katolske menigheds ejendom, mens Østrigs gesandtskab beholdt grunden. Først i 1841 blev det officielle gavebrev

stadfæstet. Fra 1841-42 blev det nye kapel opført af arkitekt G.F. Hetsch. C.F. Hansens svigersøn. Lidt mere end 100 år senere – i 1953 – skulle dette kapel blive til hovedkirke og dermed Domkirke for det samtidigt oprettede Bispedømme København. Den katolske domkirke, Skt. Ansgar kirke, blev fredet i 1973.

Det var således det Østrigske gesandtskab der kom til at stå som beskytter af det katolske mindretal i Danmark, som først efter Junigrundlovens vedtagelse i 1849 med indførelse af fuldstændig religionsfrihed muliggjorde, at katolsksindede danskere igen kunne samles åbent om at fejre messe i egne bygninger.

Omkring 1850 var der ca. 1.000 katolikker i Danmark, og herefter begyndte der at ske noget. I 1856 kom en lille gruppe Skt. Joseph Søstre til Danmark, som byggede skoler, hospitaler og kirker og arbejdede inden for undervisning og sygepleje.

I 1868 blev Danmark et apostolsk Præfektur, og antallet af troende steg fra 1.000 til 3.000.

I 1870'erne kom Jesuitterne til Danmark, som er den orden, hvor mange katolske præster kommer fra. At Jesuitterne kom til Danmark i slutningen af det 19. århundrede, skyldtes den tyske kansler Otto von Bismarck, som anså Jesuitterne at være fjender af det tyske rige og derfor sørgede for en lov (Jesuitengesetz 1872), der forbød Jesuitter at eje ejendom i Tyskland.

I 1892 blev den Katolske kirke i Danmark ophøjet til et apostolsk Vikariat med egen biskop – von Euch – under hvis ledelse kirken oplevede en opgangstid med omkring 200 konvertitter om året. Sogne blev udvidet og antallet steg fra 8 til 28 og antallet af troende steg til ca. 25.000. I mellemkrigsårene var der en stor indvandring, bl.a. de lollandske såkaldte roebønder, men der var også flere danske kulturpersonligheder, som var konvertitter – bl.a. forfatterne Peter Schindler og Johannes Jørgensen – som nåede ud til et bredt publikum.

I 1939 blev den danske konvertit Theodor Suhr indsat til at styre det apostolske Vikariat for Danmark, og under hans ledelse blev tiden langsomt moden til at gøre Danmark til et selvstændigt bispedømme. Teologisk var tiden moden, fordi den generelle afkristning af samfundet tog til, og liberalteologiske lærere på Københavns Universitets teologiske fakultet prægede de kommende præster i den Evangelisk-Lutherske Folkekirke til denne afkristning.

I 1953 fandt Pave Pius XII derfor tiden moden til at ophøje Det apostolske Vikariat for Danmark til rang af bispedømme.

Den katolske kirke var blevet Herre i eget hus. Biskop Suhr var en arbejdsom mand og samtidig drivkraften bag opførelsen af Sankt Knud Lavard kirke. Det var ham, der blandt de indkomne forslag til en ny kirke i Lyngby valgte den unge arkitekt Carl R. Frederiksen til at forestå arbejdet.

Den katolske kirke i Danmark er stadig en minoritetskirke, men grundet indvandring og konversioner er antallet af troende i dag oppe på ca. 50.000.

Biskop Suhr

Biskop Theodor Suhr (1896-1997) spillede en afgørende rolle gennem de 14 år, der gik, fra han blev sat til at styre det apostolske Vikariat i Danmark til oprettelsen af et selvstændigt katolsk bispedømme i Danmark. For at forberede oprettelsen udførte han, hvad man i dag ville kalde et stort lobbyarbejde, og rejste til Rom ad flere omgange, hvor han havde gode kontakter.

Normalt har et apostolsk Vikariat ingen domkirke og ingen egentlig biskop, da Paven i Rom er biskop. Alligevel fik Theodor Suhr som leder efter aftale med administrationen i Rom tilladelse til at ophøje Sankt Ansgar kirke i Bredgade til hovedkirke i lighed med en domkirke allerede i 1941, som en forberedelse til at fejre kirkens hundredårs jubilæum i 1942. Han valgte også at gøre præstegården til bispebolig og i det hele taget at afgrænse Vikariatets dynamiske centrum omkring kirken i Bredgade med henblik på at nå endemålet: 'at lade Den katolske Kirke, ... genopstå også i Danmark i sin fulde og færdige form og struktur...', som det lød i den endelige tilladelse fra Rom (Efter moden overvejelse, s. 11).

I 1952 skulle Theodor Suhr til Rom for at aflægge beretning om, hvordan det gik med missionens arbejde i Danmark. Et apostolsk Vikariat er noget midlertidigt, som fungerer indtil 'en mission', som det kaldes, er moden til at oprettes. Altså et selvstændigt bispedømme. En lang rapport om arbejdet i Danmark blev udfærdiget – på latin – kirkens sprog, og blev ligeledes besvaret på latin. I rapporten, som i store træk var i overensstemmelse med Roms politikker på området, blev det beskrevet, at: 'De indre kirkelige forhold er prægede af ro. Man er ikke som mange andre steder i Europa truet af 'den såkaldte progressisme (sic /bh) eller overdreven interesse for liturgien'. Det giver ikke problemer i forhold til præsterne, at lægfolket er meget aktivt. I øvrigt er de indfødte danske katolikker i vikariatet nu klart i flertal. Det omliggende samfund er præget af afkristning, indifferentisme og materialisme. Denne udfordring er den lutherske kirke ikke i stand til at tage op Derfor er der gode udsigter for den katolske mission'.

Et år efter Theodor Suhrs besøg i Rom blev der i april 1953 udfærdiget to pavelige buller. En, der oprettede bispedømmet København med Sankt Ansgars Kirke som domkirke, og en anden, der udvalgte Theodor Suhr til biskop af København (Efter moden overvejelse, s. 14). Dette var tænkt at skulle annonceres ved et stort anlagt katolsk Pinsestævne i maj 1953 i Frederiksberg Have.

Pinsestævnet i maj 1953 i Frederiksberg Have havde været planlagt i længere tid og faldt således sammen med oprettelsen af det nye danske katolske bispedømme. Det var stort anlagt med ca. 8.000 besøgende anført af den østrigskfødte kardinal Josef Frings, ærkebiskop af Köln, formentlig som en anerkendelse af, at katolicismen i Danmark havde overlevet under Østrigs gesandtskab. Stævnet varede i tre dage, deltagere kom fra Europa, USA og de nordiske lande, og foregik ud over i Frederiksberg Have og de katolske kirker i København, i Fælledparken, Odd Fellow Palæet, Det Ny Teater og i KB-Hallen. Begivenheden blev omtalt positivt i stort set alle aviser, hvor pressenyhederne i foråret 1953 ellers var Grundlovens ændring og dronning Elisabeths kroning i England. Både Nationaltidende og Berlingske Tidende rapporterede positivt om det nye danske bispedømme og stævnets højtidelige karakter. Hvorimod Kristeligt Dagblads kirkemedarbejder – den navnkundige professor i systematisk teologi ved Københavns Universitet, N.H. Sørensen – tog til genmæle med en stemme, der helt klart viste, at katolske og lutherske teologer ikke talte fag sammen overhovedet. Ej heller

kom de i hinandens kirker. I sin rapport brugte han ord som 'fremmed', 'aparte' og hedensk' (Efter moden overvejelse, s. 30), men sluttede dog med at sige: '... selvom også vi glæder os, hver gang vi trods alt dette hører evangeliet i denne mærkelige kirke. Og det lyder trods alle kætterier også dér, Gud ske lov'. Andre kulturpersonligheder tog til genmæle mod den holdning, at katolicismen skulle være et fremmedelement i Danmark, men fremhævede tværtimod, at det nye danske bispedømme bestod af omkring 25.000 katolikker, som, bortset fra et mindre polsk element, nu bestod af danske katolikker, som var kommet til efter indførelsen af religionsfriheden ved Grundloven af 1849. Nu en del af en verdenskirke med '425 millioner medlemmer, som kæmper for fred, for menneskerettigheder, for social retfærdighed'.

Denne beskrivelse fra Pinsestævnet af det bærende element for danske katolikker tydede på, at der fandtes et bredere ønske om reform af den katolske kirke i retning af fornyelse og større åbning mod omverdenen og menneskers aktuelle problemer; en reform – også i social henseende - som først rigtig kom på agendaen som en integreret del af katolsk lære under det 2. Vatikankoncil. De reformer af katolsk lære, som blev behandlet og vedtaget på det 2. Vatikankoncil, fik også betydning for Sankt Knud Lavard Kirke i Lyngby.

Rum og Liturgi

Det 2. Vatikankoncil fandt sted fra 1962-65. Da var Pave Pius XII, som udnævnte biskop Suhr, død, og koncilet blev ledet af pave Johannes XXIII. Biskop Suhr selv måtte fratræde embedet som katolsk biskop af Danmark i 1964 grundet sygdom og var derfor ikke involveret i de efterfølgende ændringer i Sankt Knud Lavard Kirke.

'Konciler' i den katolske kirke er møder, hvor ledere – Pave, ærkebiskopper, biskopper, kardinaler og ledere af ordenssamfund – kommer sammen for at drøfte fælles forhold og eventuelle ønsker til reformer. Det første, kaldet Tridentinerkoncilet, blev afholdt fra 1545-63 med det formål at starte en modformation med en fordømmelse af reformatoriske positioner, at styrke Pavens stilling og at styrke gudstjeneste- og fromhedsliv.

Det næste koncil, kaldet det 1. Vatikankoncil blev afholdt i 1870, hvor dogmet om Pavens ufejlbarlighed blev vedtaget.

Det 2. Vatikankoncil afholdt fra 1962-65 var faktisk det tredje, men formålet var ikke denne gang at fordømme nogen protestantisk position, men derimod at bringe katolsk kristendom ind i nutiden og forholde sig til aktuelle problemstillinger som voksende fattigdom i verden, ateismens fremvækst og frafald fra troen. Der var ved dette møde ikke brug for reformer og fornyelse i forhold til indhold, men snarere i form, især i forhold til gudstjenestelivet. Man ønskede at styrke forståelsen af kirken som fællesskab. Det centrale i katolsk forstået gudstjenesteliv er nadvergudstjenesten, som kaldes Eukaristi. I Eukaristien gentages – ifølge katolsk forståelse – Kristi offer på korset, en gerning der skete i kærlighed for menneskeheden, og som i Eukaristien kaldes Messeofferet. Idealet for en katolsk gudstjeneste er således en fuldstændig koncentration om det væsentlige, nemlig Messen eller liturgien omkring alteret.

Siden Reformationen havde gudstjenestesproget været latin, og Messen blev udført af præsteskrabet som en slags 'forestilling' med lægfolket som passive tilskuere. Derfor ønskede man folkesproget indført, lægfolket blev inddraget ved læsninger og bønner. En af følgerne var, at alteret blev rykket frem, så præsten nu stod bag

alteret og vendte front mod menigheden. Og dåben blev nu en del af Messen, så også døbefonten blev flyttet frem. Alt dette var for at understrege, at Messen ikke var noget 'hokus-pokus', som den var blevet kaldt grundet de latinske ord sagt ved nadveren: 'hoc est corpus meum', men et fællesskab med fokus på Kristi nærvær. Herefter fulgte også en reform af gudstjenestens liturgiske bøger med henblik på, hvad der skal siges, hvornår og hvordan og på hvilket sprog. Desuden fulgte også en ændring vedrørende uddeling af nadverelementerne. Tidligere var vinen forbeholdt præsteskrabet, mens menigheden kun fik brød, men efter reformerne kunne uddeling af begge elementer til lægfolket også accepteres.

Sankt Knud Lavard Kirke blev indviet i august 1957 med et gudstjenesterum med fokus på alterets liturgi understreget af det arkitektoniske greb, at lyset strømmer ind gennem glasset i sydvæggen og falder blødt over alteret. Formentlig ud fra en forståelse af Gud som lys og oplysning. I ældre katolske kirker er koret som regel hævet over gulvet i skibet, og alteret placeret op ad bagvæggen, som vender mod øst. Således også et hævet kor i Sankt Knud Lavard Kirke. Dog var alteret i forhold til katolske idealer ikke ret stort og faktisk ikke bygget helt op ad bagvæggen, men trukket en anelse frem. Alteret var af ubehandlet beton og med forskallingsbræddernes aftryk. På alteret var tabernaklet placeret, som er det skab, hvor hostien – det indviede alterbrød – opbevares. På trods af det let fremrykkede alter fejrede præsten alligevel Messe ved at vende ryggen mod menigheden, så alle så i samme retning. Mod øst og mod alteret.